

ביטוח נכות כללית

גמלאות ענף נכות כללית

במסגרת ענף נכות כללית משולמות על-פי חוק הביטוח הלאומי הקצבאות האלה:

- קצבת נכות – הכנסה מינימלית לקיום לנכים שנפגע כושר השתכרותם מעבודה או ממשלח ידם.
- קצבה לשירותים מיוחדים – לנכים התלויים בעזרת הזולת בביצוע פעולות היומיום או הזקוקים להשגחה מתמדת, כדי לממן עזרה בפעולות אלה.
- גמלה לילד נכה – משולמת למשפחות המטפלות בילדן הנכה בבית.

הענף מטפל גם בגמלאות שאינן מכוח חוק הביטוח הלאומי:

- גמלת ניידות – למוגבלים בניידות (הסובלים מליקויים ברגליים כמפורט בחוק), לשם השתתפות בהוצאות הניידות שלהם מחוץ לבית.
- פיצוי לנפגעי גזת – למי שקיבלו הקרנות לטיפול במחלת הגזת בשנים 1946-1960 וחלו עקב כך (מ-1995).
- פיצוי לנפגעי פוליו – למי שחלו במחלת הפוליו בישראל או מחוצה לה וטופלו בישראל ובעקבות כך נגרמה להם נכות רפואית (מ-2007).

מקבלי הגמלאות

ב-2021 קיבלו כ-278,600 מבוטחים בממוצע לחודש קצבת נכות כללית – עלייה של 3.4% לעומת 2020 (לוח 1), וכ-327,000 ויותר קיבלו מענף נכות כללית גמלה אחת לפחות – עלייה של 3.8% לעומת 2020 (לוח 2). שיעור העלייה דומה לשיעורים בכל אחת מהשנים מ-2017. נכים שאינם מקבלים קצבה הם מי שלא התקיימו בהם תנאי הסף לזכאות לקצבה (מבחינת רמת הנכות או אובדן כושר השתכרות) או אנשים שלא מיצו את זכויותיהם. קצבאות נכות נוספות משולמות גם במסגרת הענפים נפגעי עבודה, נפגעי פעולות איבה ואסירי ציון בביטוח הלאומי, במסגרת אגף השיקום במשרד הביטחון וגופים אחרים.

מקבלי קצבת נכות כללית מהווים כ-86% מכלל הזכאים לקצבאות מהענף (לוח 2). ב-2021 הגיע מספרם הממוצע בחודש ל-278,599 – 5.5% מהאוכלוסייה בגיל הזכאות לקצבה (18 עד גיל פרישה). במהלך השנים השתנה גיל הפרישה, נחקק תיקון 109 לחוק (חוק לרון), סכום הקצבה עלה ונערכו בה עוד כמה שינויים. בהתאם לכך עלה שיעור הגידול השנתי במספר המקבלים

והיה ב-2021 3.4%. מ-2017 שיעור זה גבוה משיעור הגידול של האוכלוסייה בגיל העבודה¹ (1.8%), ועם העלאת גיל הפרישה לנשים ב-2021 מ-62 ל-65 בהדרגה, צפויה מגמה זו להימשך.

לגידול במספר מקבלי גמלאות הנכות תרמה גם התפרצות נגיף הקורונה בין השאר בשל הארכה אוטומטית של זכאויות למקבלי גמלה זמנית.

לוח 1: מקבלי גמלאות ענף נכות לפי סוג הגמלה (ממוצע לחודש), 2013-2021

שנה	קצבת נכות		שירותים מיוחדים		ילד נכה		ניידות	
	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת השנה הקודמת (%)
2013	222,641	2.3	40,860	8.0	36,006	12.2	35,311	3.6
2014	226,552	1.8	46,214	13.1	40,473	12.4	36,601	3.7
2015	229,745	1.4	50,823	9.8	44,624	10.3	37,910	3.6
2016	233,945	1.8	54,986	8.2	49,616	11.2	39,372	3.9
2017	242,100	3.5	58,537	6.5	54,929	10.7	40,920	3.9
2018	250,979	3.7	62,114	6.1	60,604	10.3	42,978	5.0
2019	259,473	3.4	65,204	5.0	67,320	11.1	44,853	4.4
2020	269,362	3.8	69,313	6.3	75,707	12.5	46,171	2.9
2021	278,599	3.4	71,717	3.5	83,820	10.7	47,361	2.6

שיעור השינוי במספר מקבלי הקצבה לשירותים מיוחדים, שעלה עלייה ניכרת ב-2014 בעקבות הוספת מבחן ה-IADL למבחן הזכאות והפחתת מספר ימי ההמתנה לזכאות, ירד בהדרגה בין 2014 ל-2019, אך ב-2020 עלה ב-6.3% - כמחצית משיעור הגידול ב-2014. ב-2021 עלה מספרם ב-3.5% לעומת 2020 – שיעור הנמוך בכמחצית מזה של 2020. מספר הילדים המקבלים גמלה לילד נכה עלה בין 2020 ל-2021 ב-10.7% ומספר המקבלים גמלת ניידות עלה ב-2.6%, שיעור הנמוך מזה של השנים האחרונות.

מנובמבר 1999 מי שמתקיימים בו כל התנאים בחוק ובתקנות, זכאי לקבל יותר מגמלה אחת מענף נכות כללית בעד אותו פרק זמן. בדצמבר 2020 היו זכאים לשתי גמלאות או יותר בו-בזמן 65,978 בגירים ו-4,972 קטינים (לוחות 2 ו-3). בולטים במיוחד הקצבה לשירותים מיוחדים (כ-78% ממקבליה היו זכאים גם לקצבאות נוספות, בדרך כלל קצבת נכות), והפיצוי לנפגעי פוליו (כ-68% קיבלו גם קצבה נוספת, בעיקר גמלת ניידות).

1 בני 18 עד גיל פרישה.

ביטוח נכות כללית

לוח 2: בוגרים המקבלים גמלאות נכות לפי מספר הגמלאות וסוג הגמלה, 2021-2020 (דצמבר)

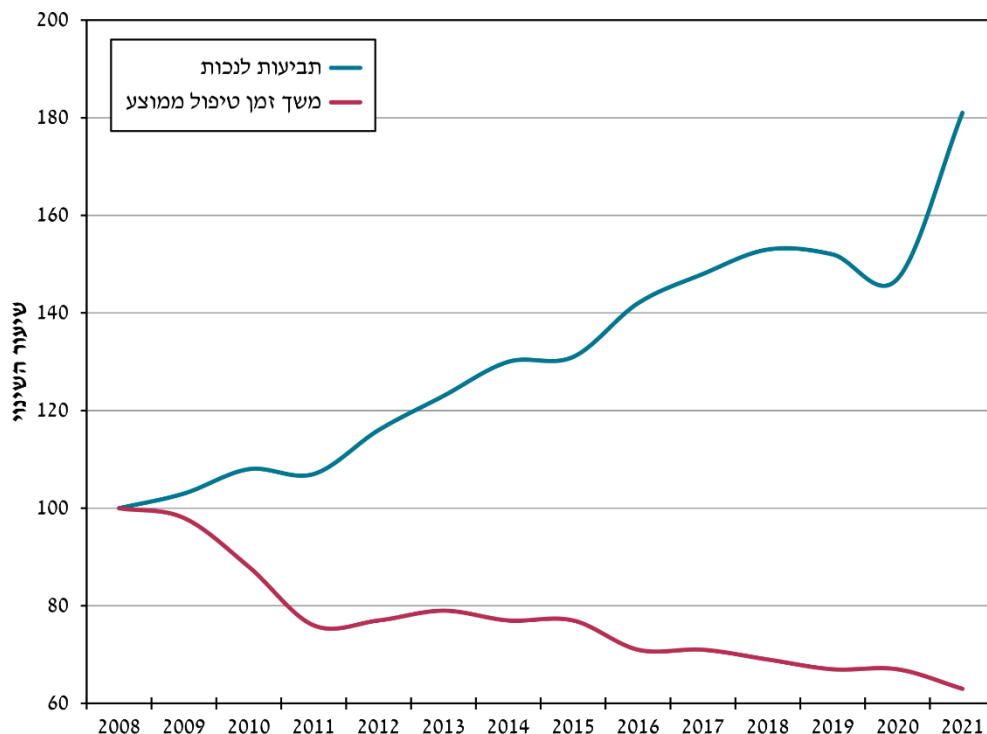
2021		2020		מספר הגמלאות / סוג הגמלה
השינוי לעומת 2020 (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת 2019 (%)	מספר המקבלים	
סך הכל				
				מספר המקבלים
3.8	327,123	3.8	315,430	נכות כללית
3.8	282,620	3.6	272,150	שירותים מיוחדים (שר"מ)
3.3	72,595	6.0	70,483	ניידות
2.3	42,866	2.2	41,911	גזזת
0.1	4,857	0.5	4,851	פוליו
0.0	4,069	0.0	4,068	
גמלה אחת				
				נכות כללית בלבד
4.3	223,783	3.4	214,401	שר"מ בלבד
4.6	16,256	7.6	15,687	ניידות בלבד
1.7	15,322	2.7	15,056	גזזת בלבד
1.3	4,485	1.3	4,428	פוליו בלבד
7.0	1,299	7.0	1,214	
שתי גמלאות				
				נכות כללית ושר"מ
-1.5	7,692	-0.6	7,809	נכות כללית וניידות
-34.2	48	-27.7	73	נכות כללית וגזזת
-22.8	78	-16.5	101	נכות כללית ופוליו
6.4	4,572	7.1	4,305	שר"מ וניידות
-6.9	149	-1.2	160	שר"מ וגזזת
-5.6	84	4.7	89	שר"מ ופוליו
0.0	79	3.9	79	ניידות וגזזת
-1.2	1,532	0.6	1,550	ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	גזזת ופוליו
שלוש גמלאות				
				נכות כללית, שר"מ וניידות
-40.9	13	0.0	22	נכות כללית, שר"מ וגזזת
-9.1	20	-18.5	22	נכות כללית, שר"מ ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	נכות כללית, ניידות וגזזת
-11.5	201	-18.6	227	נכות כללית, ניידות ופוליו
-1.5	64	-1.5	65	שר"מ, ניידות וגזזת
2.0	653	4.6	640	שר"מ, ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	ניידות, גזזת ופוליו
ארבע גמלאות				
				נכות כללית, שר"מ, ניידות וגזזת
-11.0	194	-16.8	218	נכות כללית, שר"מ, ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	שר"מ, ניידות, גזזת ופוליו

לוח 3: ילדים המקבלים גמלאות נכות לפי מספר הגמלאות וסוג הגמלה, 2021-2020 (דצמבר)

2021		2020		גמלה
השנוי לעומת 2020 (%)	מספר המקבלים	השנוי לעומת 2019 (%)	מספר המקבלים	
12.0	88,522	11.9	79,005	סך הכל גמלה אחת
12.6	83,308	12.8	73,998	ילד נכה
-0.8	242	-3.9	244	ניידות
4.4	4,972	1.0	4,763	שתי גמלאות ילד נכה וניידות

קיצור משך הטיפול בתביעה

תרשים 1: השנוי במספר התביעות לקצבת נכות ובמשך הטיפול הממוצע בתביעה (אחוזים), 2021-2008

מ-2015 חולים אונקולוגים וחולים קשים אחרים יכולים להגיש תביעות בבית החולים באמצעות עובדת סוציאלית בבתי החולים (תביעות "מחלקה ראשונה"). כך, למרות הגידול המתמיד במספר התביעות המוגשות, משך הטיפול הממוצע בתביעה לקצבת נכות מוסיף לרדת, וב-2021 הוא היה נמוך בכ-37% לעומת 2008 (44.9 ימים בממוצע). הירידה העיקרית הושגה בשנים 2008-2011 (תרשים 1).

שינויי חקיקה 2012-2021

2018-2012

- **הרחבת הזכאות לפיצוי לנפגעי פוליו:** למי שחלו בפוליו מחוץ לישראל (מ-2012).
- **הוספת מבחן IADL** לבדיקת תפקוד במשק הבית למקבלי קצבה לשירותים מיוחדים (במקום רק מבחן ADL לפעולות יומיומיות כמו התלבשות, אכילה וכד') (מ-2014).
- **העלאת הקצבה לשירותים מיוחדים:** בדרגות הבינונית והגבוהה ל-112% ול-188% בהתאמה מקצבת נכות מלאה ליחיד (במקום 105% ו-175% בהתאמה) (מ-2015).
- **תוספת לנכה מונשם:** בשיעור 83% מקצבת נכות מלאה ליחיד (בשירותים מיוחדים או ילד נכה) (מ-2015).
- **ביטול ההבחנה בין שתי קבוצות לפי חוק לרון² (2017):** בוטלה ההבחנה בין שתי הקבוצות, אך המשיך הניכוי ההדרגתי מהקצבה עקב הכנסות מעבודה. נקבע רף הכנסה אחיד לזכאות לקצבה – 60% מהשכר הממוצע – כך שמי שהכנסותיו גבוהות יותר יוסיף לקבל קצבת נכות ואף יוכל להגדיל את הכנסותיו ללא צורך ב-12 חודשי ותק. בוטלה קצבת העידוד וכל התשלומים ניתנים במסגרת קצבת נכות.
- **קצבה גם למקבלים דמי מחלה (2017):** קצבת נכות החלה להיות משולמת גם למקבלים דמי מחלה מהמעסיק, כך שנכים קשים יכולים להתחיל לקבל קצבה מהיום ה-31 המזכה בה (במקום מהיום ה-91). דמי המחלה יופחתו רק לצורך בדיקת התאריך הקובע ולאחר מכן יובאו בחשבון כהכנסה מעבודה. מבוטחים שקצבתם לא שולמה ב-2016 בגלל דמי מחלה קיבלו הודעה לחידוש תהליך הבדיקה לזכאות.
- **ביטול החובה להיבדק מחדש לזכאות לדרגת אי-כושר (2017):** מי שיש לו דרגת אי כושר בתוקף יוסיף לקבל את הקצבה ללא בדיקה מחדש.
- **העלאת הדיסריגרד (2017):** הדיסריגרד הועלה מ-21% ל-29% מהשכר הממוצע: אפשר להשתכר עד 29% מהשכר הממוצע, מבלי שהקצבה תיפגע, כך ששכום הקצבה עם השכר יהיה בגובה שכר המינימום לפחות.
- **הגדלת קצבאות הנכות³ (2018):** הוגדלו קצבאות נכות כללית, שירותים מיוחדים, ילד נכה ואזרח ותיק עם תוספת השלמה לנכות. ההגדלה נועדה בין השאר לעודד אנשים עם מוגבלות להשתלב בשוק העבודה. התקציב הכלל – 4.341 מילארד ש"ח.

2 חוק לרון נחקק ב-2009 (ראו דוחות קודמים).

3 במסגרת הסכם בין ממשלת ישראל לארגוני הנכים.

בהגדלת הקצבאות היו שלושה שלבים: ב-1.3.2018, ב-2020 וב-2021. מ-2022 תוצמד הקצבה לשכר הממוצע.

כך הוגדלו הקצבאות בשלב הראשון (הסכומים נכונים ל-2018):

- כל מקבלי קצבת נכות, לרבות אלה שהגיעו לגיל פרישה מ-1.3.2018, קיבלו תוספת של 470 ש"ח. מאושפזים קיבלו את הסכום במישרין בלי לחלוק אותו עם הגוף המאשפז, והוא התווסף ל-20% מהקצבה ששולמה להם.
- מי שהגיעו לגיל הפרישה לפני 1.3.2018 קיבלו מחצית התוספת (235 ש"ח). מי שהיו זכאים להשלמת הכנסה בפברואר 2018 אך בשל התוספת לנכות נשללה זכאותם זו ולכן גם ההטבות הנלוות אליה, יוסיפו להיות זכאים להטבות.
- **תוספת קח"ן** (קצבה חודשית נוספת): כל בעלי הדרגה המלאה קיבלו השלמה ל-452 ש"ח (סכום זה נחשב מעתה חלק בלתי נפרד מהקצבה).
- **מקבלי קצבה לשירותים מיוחדים** ברמות הגבוהות קיבלו תוספת של 200 ש"ח.
- **גמלה לילד נכה**: כ-50 מיליון ש"ח מסכום השיפוי שאוצר המדינה מעביר לביטוח לאומי הוקצו לגמלה לילד נכה. לזכאים לגמלה בשיעור של 50% – 150 ש"ח, ולזכאים בשיעור 188% – 200 ש"ח.
- **הדיסריגרד**⁴ (הסכום שאינו מובא בחשבון לצורך קיזוז מהקצבה לבעלי הכנסות מעבודה) הועלה מ-2,873 ש"ח ל-3,700 ש"ח (מ-29% מהשכר הממוצע ל-37.35% ממנו), כלומר ההפחתה מהקצבה בגין הכנסות מהעבודה תחל מ-3,700 ש"ח לחודש ומעלה. שינוי זה מעלה גם את נקודת האיפוס – גובה השכר שמעליו מתבטלת הזכאות לקצבה (11,652 ש"ח ליחיד, ו-16,740 ש"ח למי שיש עימו בן/בת זוג ושני ילדים).

2021-2020⁵

- **העלאת הדיסריגרד**: בעקבות משבר הקורונה הועלה הדיסריגרד ל-5,300 ש"ח (מ-37.35% מהשכר הממוצע ל-50.23% ממנו). נקודת האיפוס השתנתה גם היא, ועלתה ל-12,254 ש"ח ליחיד, ו-17,420 ש"ח למי שיש עימו בן/בת זוג ושני ילדים (הוראת שעה מ-1.7.2020 ומ-1.7.2021 בחוק).
- **דמי אבטלה מחושבים כהכנסות מעבודה** ולא כהכנסות שלא מעבודה, כפי שהיה נהוג עד אז. כך, מי שמקבל תוספת לקצבה בגין תלויים, אין מנכים מקצבה זו הכנסות שקל כנגד שקל מהתוספת, אלא מקוזזים אותן כמו הכנסות מעבודה. לא חל שינוי בסכום הקצבה בנוגע לאלה שאין עימם תלויים ודמי האבטלה לא קוזזו מסכום הקצבה. במרץ 2021 הוראת שעה זו הוארכה עד לסוף 2022.
- **מענקי חֶלֶף קצבה (2020)**: שולמו למקבלי קצבאות הנכות (לרבות אזרח ותיק הזכאי לקצבה בגובה קצבת נכות) בגין כל חודש שבו היו זכאים לקצבאות נכות בשנת 2020. המענקים שולמו בחודשים אוקטובר (בגין ינואר-אוקטובר) ודצמבר (בגין נובמבר-דצמבר),

4 הסכום שאינו מובא בחשבון לצורך קיזוז מהקצבה לבעלי הכנסות מעבודה.

5 ראו הערה 5.

ביטוח נכות כללית

ולא נחשבו כהכנסה לעניין חוק הביטוח הלאומי או לכל דין אחר. בהעדר תקציב מדינה, המענקים שולמו במסגרת הוראת שעה על-פי החוק שהתקבל ב-2018.

חוק ההתייעלות הכלכלית (2021):

- הועלתה קצבת נכות כללית ליחיד שאינו שוהה במוסד (בדרגת אי כושר מלאה ל-3,700 ש"ח, תוספת של 17% מקצבה מלאה ליחיד – 379 ש"ח). סכומי הקצבאות בדרגות אי-כושר חלקיות הועלו בהתאמה.
- גמלה לילד נכה – מענק חֶלֶף קצבה הוסיף להיות משולם במהלך כל שנת 2021 בשני סכומים לפי רמת הקצבה (83 ש"ח ו-490 ש"ח).
- קצבת שר"מ הועלתה ב-100-300 ש"ח בהתאם לשיעור הקצבה.
- נמשכה הוראת השעה המעדכנת את הדיסריגרד⁷ בקצבת נכות כללית ל-5,300 ש"ח.
- תוספת למונשם בגמלה לילד נכה ושר"מ עלתה ל-8,462 ש"ח.
- נקבעה תוספת בסך 5,641 ש"ח לזכאים ברמה 188% בשר"מ שאינם זכאים לתוספת מונשם ומעסיקים שני עובדים (בהתאם לתנאים בתקנות).
- נקבעה תוספת בסך 954 ש"ח לזכאים לשר"מ בגין ילד בן פחות מ-3 מ (עד שני ילדים).

הטבות נוספות נכנסו לתוקפן בינואר 2022.

קצבת נכות**תנאי הזכאות**

- לקצבה חודשית זכאי תושב ישראל מגיל 18 ועד גיל הפרישה, אשר עקב נכותו נפגעה יכולתו להשתכר מעבודה (הכנסה שלא מעבודה אינה מובאת בחשבון). שני סוגי זכאים לקצבה:
- **משתכרים ומשתכרות:** גברים או נשים עם ליקוי גופני, שכלי או נפשי ממחלה, תאונה או מום מלידה, שאיבדו מכושרם להשתכר או שכושרם להשתכר הצטמצם ב-50% או יותר, או שהכנסתם החודשית מעבודה אינה עולה על הרף הקבוע בחוק (60% מהשכר הממוצע).
 - **עקרות בית:** נשים נשואות שלא עבדו מחוץ למשק ביתן כמוגדר בחוק לפני הגשת התביעה לקצבה, ואשר עקב ליקוי גופני, שכלי או נפשי, הנובע ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, איבדו 50% לפחות מכושרן לתפקד במשק הבית.

קביעת הזכאות לקצבה

1. **בדיקת ההכנסות מעבודה:** ההכנסה לכל היותר 60% מהשכר הממוצע.
2. **קביעת אחוזי הנכות רפואית:** רופאה מוסמך/ת מטעם הביטוח הלאומי קובעת את אחוזי הנכות הרפואית (המבטאים את חומרת המצב הרפואי) על-פי בדיקות רפואיות ומסמכים רפואיים ובהתאם למבחנים בחוק. לאחר מכן הרופאה ופקיד/ת התביעות

6 כל הסכומים בפרק נכונים ל-2021 אלא אם כן צוין אחרת.

7 ראו הערה 5.

בודקים אם מתקיימים תנאי הסף לזכאות: למשתכרים – נכות רפואית של 60% לפחות (או 40% כשיש ליקוי אחד לפחות בשיעור של 25% או יותר); לעקרות בית – נכות רפואית של 50% לפחות.

3. **קביעת דרגת אי-כושר השתכרות:** פקיד התביעות, לאחר שנועץ ברופא ובפקיד השיקום, קובע את דרגת האי-כושר (מידת הפגיעה בכושר ההשתכרות), על-פי מידת היכולת לשוב לעבודה באופן מלא או חלקי או היכולת להשתלב בעבודה מתאימה אחרת בכפוף להשכלה, לכושר הגופני ולמצב הרפואי: אי-כושר מלא/חלקי – אובדן מלא או חלקי של כושר ההשתכרות; אי-כושר קבוע/זמני – אובדן זמני או לצמיתות של כושר ההשתכרות. אובדן כושר ההשתכרות נמוך מ-50% אינו מזכה בקצבה.

גובה הקצבה והתוספות

- מי שנקבעה להם דרגת אי-כושר מלאה (75% לפחות) – קצבה חודשית בגובה 3,700 ש"ח.
- לבן/בת זוג (נשואים או ידועים בציבור), תושבי ישראל שהכנסתם החודשית אינה עולה על 57% מהשכר הממוצע – תוספת של 50% מקצבת היחיד המלאה. עקרת בית אינה זכאית לתוספת בעבור בן זוגה.
- להורים לילדים – תוספת של 40% מקצבת היחיד לנכה בגין כל אחד משני הילדים הראשונים (כהגדרת ילד בביטוח הלאומי).

מקבלי הקצבה זכאים להטבות מגופים ציבוריים, כגון פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ומס הכנסה והנחות בארנונה.

למקבלים תוספת בעבור תלויים ויש להם הכנסות שלא מעבודה מנוכה מתוספת זו (בלבד) כל סכום ההכנסה שלא מעבודה.

מקבלי קצבת נכות

מתחילת שנות ה-2000 היה שיעור הגידול במספר המקבלים קצבת נכות גבוה פי שניים ויותר מהגידול הטבעי באוכלוסייה. כמה סיבות לגידול: (א) העלאת גיל הפרישה לגברים ולנשים; (ב) הגידול בשיעורי התחלואה בשל העלייה בדיווח על מחלות והירידה בשיעורי התמותה של החולים; (ג) הורדת המינימום להכנסות המאפשר זכאות לקצבת נכות, והקיזוז ההדרגתי של קצבת הנכות ביחס להכנסות מעבודה; (ד) העלאת סכומי הקצבה.

ב-2021 הוסיף חלקם של מקבלי הקצבה באוכלוסייה בגיל העבודה לעלות והגיע ל-5.5% (תרשים 2). עד 2017 מספר המקבלים קצבת נכות בכלל האוכלוסייה היה נתון לתנודות ומאז הוא יציב למדי. גילם הממוצע של המקבלים היה 45.5 – ירידה קלה לעומת הגיל הממוצע ב-2020 – 45.8.

מהתפלגות המקבלים בדצמבר 2021 לפי מין ודרגת האי-כושר, מתברר כי בדרגת האי כושר הגבוהה ביותר חלקן של הנשים גבוה מזה של הגברים (82.4% לעומת 79.1% בהתאמה לוח 4). זאת למרות הפער הבולט בין משתכרים ומשתכרות לבין עקרות בית: יותר ממחצית עקרות

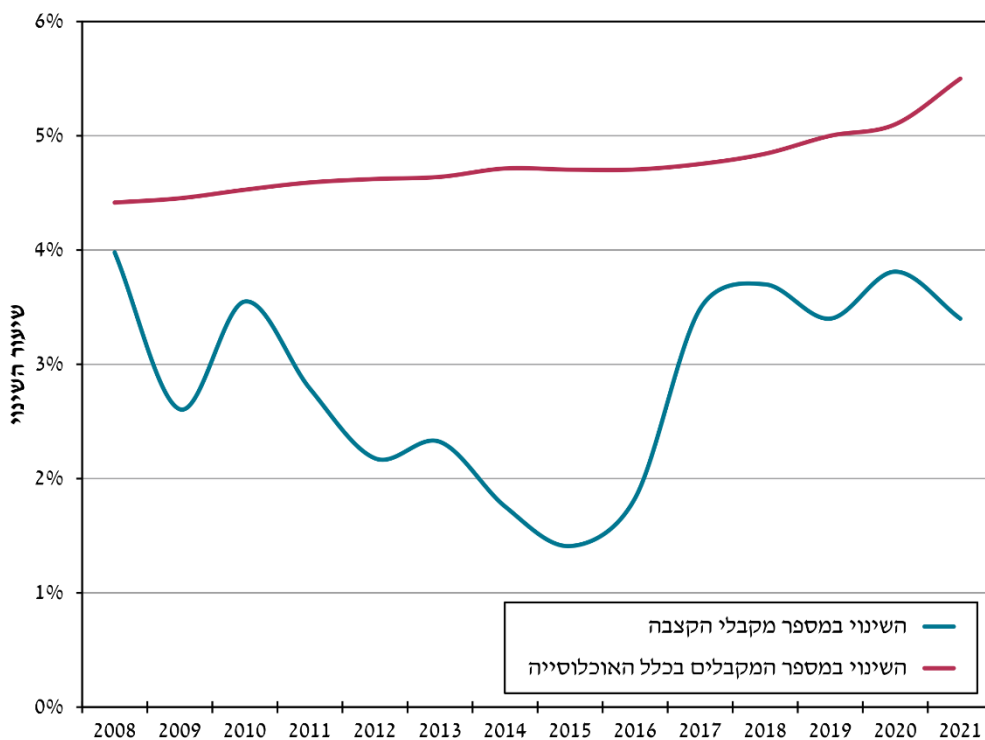
ביטוח נכות כללית

הבית היו בדרגות האי-כושר הנמוכות (60%-65%) לעומת 18.3% מהנשים המשתכרות (לוח 22 בנספח לוחות ענפי הביטוח).

לעומת עקרות הבית, שרק ל-41% מהן נקבע אובדן כושר השתכרות מלא, ל-79% מהמשתכרים והמשתכרות נקבע אובדן מלא, והם זכאים לקצבה מלאה (לוח 4). הבדלים אלה נובעים ממבחי הזכאות המחמירים יותר לעקרות בית.

יותר משליש מן המקבלים לוקים בבעיה נפשית כליקוי עיקרי⁸. סוג הליקוי משתנה לפי קבוצת הגיל: בגיל צעיר בולטים הליקויים המולדים (כגון מוגבלות שכלית התפתחותית לרבות תסמונת דאון, חירשות, וליקוי נפשי לרבות אוטיזם), ובגיל מבוגר – הליקויים המתפתחים עם הגיל (כגון פנימי ואורוגניטלי⁹) (לוח 5).

תרשים 2: השינוי במספר המקבלים קצבת נכות וחלקם באוכלוסייה בגיל העבודה (אחוזים). 2021-2008

8 הליקוי עם האחוז הרפואי הגבוה ביותר מבין הליקויים. אחוזי הנכות הרפואית בביטוח הלאומי אינם נקבעים על פי מחלות אלא על פי האיברים ותפקודם.

9 פנימי: לרבות מחלות דם, לב, כבד וריאות, סוכרת, אסתמה ומרבית חולי הסרטן. אורוגניטלי: לרבות בעיות בכליות, בדרכי השתן והרבייה ובשלפוחית השתן (שכיח בקרב חולי סרטן הערמונית).

לוח 4: מקבלי קצבת נכות לפי דרגת אי-כושר ומגדר (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

דרגת אי-כושר (אחוזים)				סך הכל		מגדר
100%-75%	74%	65%	60%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
223,618	7,093	29,299	22,610		282,620	סך הכל מספרים מוחלטים
79.1	2.5	10.4	8.0	100.0		סך הכל אחוזים
82.4	2.0	8.6	7.0	100.0	161,968	גברים
74.7	3.2	12.7	9.4	100.0	120,652	נשים סך הכל
79.2	2.5	11.0	7.2	100.0	106,345	משתכרות
41.0	8.8	24.8	25.4	100.0	14,307	עקרות בית

לוח 5: מקבלי קצבת נכות לפי גיל, גיל ממוצע וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

גיל ממוצע	גיל (אחוזים)					סך הכל		ליקוי עיקרי
	- 55 גיל פרישה	54-45	44-35	34-25	24-18	אחוזים	מספרים מוחלטים	
45.5	89,204	66,904	53,268	45,854	27,390		282,620	סך הכל מספרים מוחלטים
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
35.3	0.7	0.3	0.3	0.7	4.4	0.9	2,492	נפשי
42.4	10.6	18.1	23.3	23.7	16.9	17.4	49,298	הפרעות נוירו-פסיכיאטריות
40.7	11.4	16.3	20.6	24.7	31.9	18.4	52,089	הפרעות פסיכוטיות
39.1	3.2	6.8	10.7	12.7	12.6	7.9	22,389	הפרעות פסיכו-נוירוטיות
52.1	32.7	20.5	12.6	9.4	8.2	19.9	56,307	מוגבלות שכלית התפתחותית
50.8	4.3	3.8	2.4	1.5	1.1	3.1	8,625	פנימי
45.7	12.0	11.4	11.7	12.1	11.4	11.8	33,223	אורוגניטלי
49.4	12.0	10.5	7.6	5.8	4.6	9.1	25,686	נוירולוגי
								לוקומוטורי
								חושי
46.9	4.4	4.2	3.8	3.6	3.1	4.0	11,180	ראייה
44.5	2.3	2.0	2.0	2.6	3.0	2.3	6,496	חירשות
49.0	6.4	6.1	5.0	3.2	2.8	5.2	14,835	אחר

ביטוח נכות כללית

כ-42% מן המקבלים קצבת נכות הם נשואים¹⁰ ועשויים להיות זכאים לתוספת בעבור בן/בת זוג, אך רק 39% בהם מקבלים אותה. השאר אינם מקבלים את התוספת בשל הכנסות גבוהות של בן/בת הזוג (מעבודה ושלא מעבודה) או שלהם (שלא מעבודה) (לוח 6). שיעור הנשים המשתכרות הנשואות נמוך, משום שאישה נשואה שלא עבדה לפני הגשת התביעה פרק זמן כמוגדר בחוק נחשבת לעקרת בית. עם זאת, לאור הגידול בשיעור התעסוקה בכלל ושל נשים בפרט, שיעור עקרות בית הולך וקטן ואילו שיעור המשתכרות הולך וגדל.

לוח 6: מקבלי קצבת נכות לפי הרכב התלויים ומצב משפחתי (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

מצב משפחתי	סך הכל		הרכב התלויים				
	מספרים מוחלטים	אחוזים	ללא תלויים	ילד אחד	שני ילדים	בן זוג + ילד	בן זוג + 2 ילדים
סך הכל מספרים	282,620		188,729	18,451	23,587	15,402	24,494
סך הכל אחוזים		100.0	66.8	6.5	8.3	5.4	8.7
נשואים							
סך הכל	120,083	42.5	46,159	10,461	16,932	15,139	21,916
גברים	69,735	24.7	23,362	4,013	6,118	13,166	16,107
נשים משתכרות	36,041	12.8	14,571	4,273	6,908	1,973	5,809
עקרות בית	14,307	5.1	8,226	2,175	3,906	.	.
לא נשואים							
סך הכל	162,537	57.5	142,570	7,990	6,655	263	2,578
גברים	92,233	32.6	83,657	3,317	3,072	195	1,083
נשים משתכרות	70,304	24.9	58,913	4,673	3,583	68	1,495

קצבה לשירותים מיוחדים

תנאי הזכאות

הקצבה לשירותים מיוחדים (להלן שר"מ) משולמת למבוטחים הסובלים ממוגבלות קשה והם זקוקים לעזרה או להשגחה: עזרה בפעולות היומיום לפי מבחן ADL (התלבשות, אכילה, רחצה, הפרשות וניידות בתוך הבית), ועזרה במשק הבית לפי מבחן IADL (הכנת מזון, אחזקת בית, נטילת תרופות, סידורים מנהליים וכספיים, קניות מחוץ לבית, הפעלת מכשירים); או השגחה

10 לא כולל מי שיש להם ידועה/ בציבור.

מתמדת למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים¹¹. מי שמאושפזים במוסד שניתנים בו שירותי רפואה, סיעוד או שיקום אינם זכאים לקצבה.

לקצבה עשויים להיות זכאים מי שמתגוררים בארץ ושלא הגיעו לגיל הפרישה לפני שהוגשה התביעה, ומתקיים בהם אחד התנאים האלה:

- הם מקבלים קצבת נכות, שיעור הנכות הרפואית שלהם 60% לפחות (בסעיפי הליקוי המוכרים), ואינם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על-פי חוק אחר.
- הם מטופלים בטיפול אקטיבי במחלות אונקולוגיות ותלויים בעזרת הזולת, או נזקקים לדיאליזה פעמיים בשבוע לפחות, או שהושגל בגופם איבר (כליה, לב, לבלב, ריאה, כבד) או שעברו השתלת מוח עצם עצמונית או מתורם זר.
- הם אינם מקבלים קצבת נכות אך נקבעה להם נכות רפואית בשיעור של 75% לפחות, הכנסתם החודשית מעבודה אינה גבוהה מ-5 פעמים השכר הממוצע (52,755 ש"ח), והם אינם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על-פי חוק אחר.
- הם עולים חדשים (המחזיקים בתעודת עולה), בשנה הראשונה לעלייתם.
- הם מקבלים גמלת ניידות, שוועדה רפואית קבעה שהם מוגבלים בניידות בשיעור 100% או שהם מרותקים לכיסא גלגלים או זקוקים לכיסא גלגלים ומשתמשים בו.

בגיל פרישה מקבל שר"מ זכאי לבחור בין קצבת שר"מ לגמלת סיעוד.

גובה הקצבה והתוספות

הקצבה לשירותים מיוחדים מורכבת מקצבת נכות מלאה ליחיד בתוספת גמלה מיוחדת. לקצבה שלוש רמות, הנקבעות בהתאם למידת התלות בעזרת הזולת:

- **תלות נמוכה** (זקוק לעזרה רבה ברוב פעולות היומיום ברוב שעות היממה) – 50% מקצבה מלאה ליחיד בתוספת גמלה מיוחדת בשיעור 14% מקצבה מלאה ליחיד (1,115 ש"ח ו-412 ש"ח בהתאמה, ובסך הכל 1,527 ש"ח בחודש).
- **תלות בינונית** (זקוק לעזרה רבה בכל הפעולות ברוב שעות היממה) – 112% מקצבה מלאה ליחיד בתוספת גמלה מיוחדת בשיעור 37.61% (2,496 ש"ח ו-1038 ש"ח בהתאמה, ובסך הכל 3,534 ש"ח בחודש).
- **תלות מוחלטת** (תלוי לחלוטין בכל הפעולות בכל שעות היממה) – 188% בתוספת גמלה מיוחדת (4,191 ש"ח ו-1,450 ש"ח בהתאמה, ובסך הכל 5,641 ש"ח בחודש).

במקרים האלה משולמת תוספת קצבה:

- **לנכה מונשם**: מי שזקוק למכונת הנשמה באופן רצוף בכל היממה והוא תלוי לחלוטין בעזרת הזולת – 83% מקצבת נכות מלאה (1,850 ש"ח לחודש ומיולי 2021 בעקבות הגדלה בחוק – 8,462 ש"ח).

11 בדומה לתנאי הזכאות לפי חוק ביטוח סיעוד.

ביטוח נכות כללית

- **לתלוי לחלוטין** שרופא המוסד קבע כי בשל מצבו הרפואי הוא זקוק לשתי מטפלות - תוספת של 11,282 ש"ח בתנאים האלה; יש לו היתר לשתי מטפלות זרות; הוא מעסיק שתי מטפלות זרות או זרה וישראלית שאינה בת משפחה (מיוולי 2021).
- **לילד בן פחות מ-3** – 954 ש"ח (עד שני ילדים).

מקבלי הקצבה

בדצמבר 2021 קיבלו 72,302 איש קצבה לשירותים מיוחדים – עלייה של 3.0% לעומת דצמבר 2020. 11,422 בהם קיבלו בפעם הראשונה. לגידול המתמשך במספר המקבלים (תרשים 3) כמה סיבות: (א) הטיפול הרפואי לחולים קשים השתפר, ולכן תוחלת החיים שלהם עלתה ובהתאם לכך גדל מספרם של המוגדרים תלויים לחלוטין. (ב) יושמה המלצת ועדת בן יהודה לבדיקת מבחני הזכאות לשירותים מיוחדים (מ-2015), ונוסף מבחן ה-IADL למבחני הזכאות (מ-2014). אלה היטיבו בעיקר עם העיוורים ועם הסובלים מבעיות נפשיות (מ-2014). (ג) תחילת תשלום הקצבה הוקדמה ליום ה-91 להופעת הליקוי (ובלבד שהתביעה הוגשה בתוך 15 חודשים לכל המאוחר). נכים קשים שנקבעה להם נכות רפואית בשיעור 75% ויותר והם תלויים בעזרת הזולת שישה חודשים לפחות, הקצבה משולמת מהיום ה-31. שיעור ההוצאה גדל בקצב גבוה יותר ממספר המקבלים, כלומר הקצבה הממוצעת למקבל עולה עם הזמן (תרשים 3).

בדיקה של מספר מקבלי הקצבה לאורך זמן מראה כי לאחר שב-2014 גדל מספרם הממוצע בשל הוספת מבחן ה-IADL, בשנים שלאחר מכן התמתן הגידול, וב-2021 היה 3% לעומת 2020. במקביל ירד שיעור הגידול בהוצאה לקצבה (במחירים קבועים) בכלל הוצאות הענף מ-8% ב-2020 ל-7% בשנת 2021.

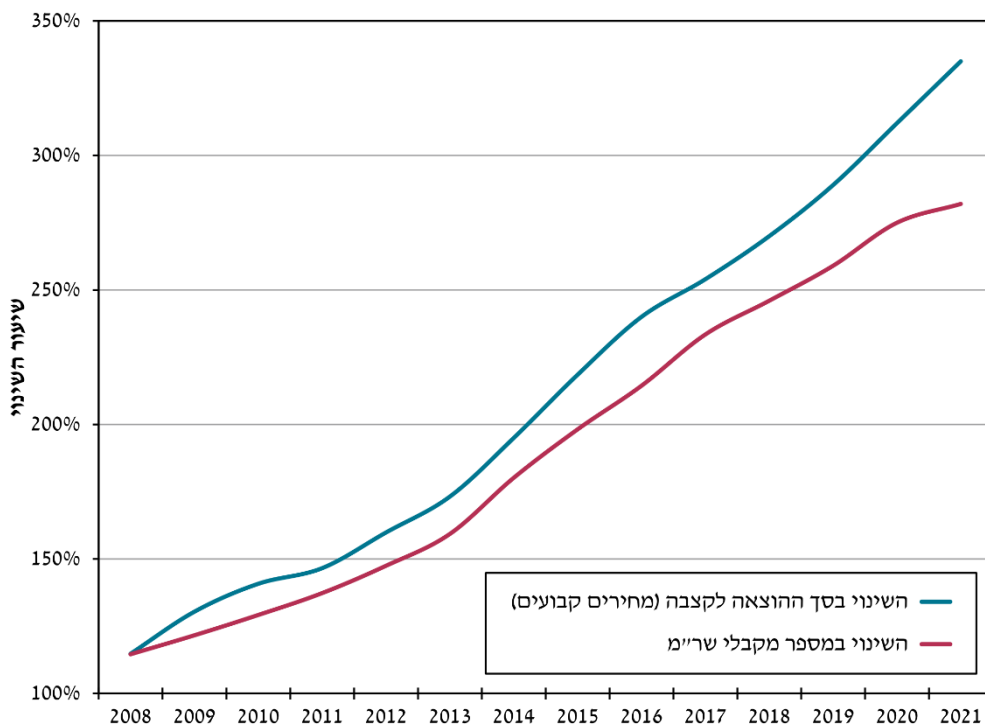
רוב הזכאים לקצבת שר"מ מקבלים עוד גמלה אחת לפחות: כ-68% קיבלו גם קצבת נכות (מקבלי שר"מ רגיל) ועוד כ-26% היו זכאים גם לקצבת אזרח ותיק (מקבלי שר"מ בגיל פרישה) (לוחות 2 ו-7). שיעורם הגבוה של אנשים בגיל פרישה בקרב כלל מקבלי הקצבה הוא תוצאה של הירידה המתמשכת בשיעורי התמותה בישראל¹² והעדפתם של אנשים בגיל פרישה להוסיף ולקבל שר"מ ולא גמלת סיעוד.

מבחינת הליקויים, מקבלי שר"מ סובלים יותר מבעיות נוירולוגיות ופנימיות ופחות מבעיות נפשיות או מפיגור, המאפיינות את מקבלי קצבת נכות (לוחות 5 ו-7), בין היתר משום שהמבחנים לקביעת אחוזי הנכות הרפואית מתמקדים בקשיים הפיזיים בפעולות היומיום ובמידת העזרה הדרושה במשק הבית. בקרב מקבלי השר"מ המיוחד¹³, שכיחות יותר הבעיות הפנימיות או האורוגניטליות לעומת שתי הקבוצות האחרות (שר"מ רגיל ושר"מ קשישים), ופחות פיגור או בעיות נפשיות.

12 משרד הבריאות (2014). **סיבות המוות המובילות בישראל 2000-2011**.

13 מי שאינם זכאים לקצבת נכות כללית בשל הכנסות.

תרשים 3: השינוי המצטבר במספר המקבלים קצבת שר"מ ובסך ההוצאה לקצבה (אחוזים), 2008-2021

לוח 7: מקבלי קצבת שר"מ לפי סוג הקצבה והליקוי העיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2021

סוג הקצבה (אחוזים)			סך הכל		ליקוי עיקרי
גיל פרישה	מיוחד	רגיל	אחוזים	מספרים מוחלטים	
18,621	3,137	50,544		72,302	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
7.7	0.6	8.5	7.9	5,740	נפשי
1.4	0.1	10.6	7.8	5,634	פיגור שכלי
26.3	27.0	18.6	20.9	15,142	פנימי
6.1	7.7	5.7	5.9	4,231	אורוגניטלי
32.1	12.1	26.2	27.1	19,600	נוירולוגי
10.7	4.0	7.9	8.5	6,106	לוקומוטורי
14.0	9.2	14.1	13.9	10,027	חושי
1.7	39.3	8.5	8.1	5,822	אחר

ביטוח נכות כללית

כ-11% ממקבלי השר"מ זכאים לקצבה בשל מצב רפואי מיוחד¹⁴ (לוח 8). מספרם של אלה עולה עם הגיל, ובני 55-64 מהווים כשליש בהם. בקרב התלויים לחלוטין בזולת בהשוואה לעילות האחרות בולט השיעור הגבוה של הצעירים, בין היתר בגלל ריבוי הסובלים מבעיות נוירולוגיות (כ-45%).

לוח 8: מקבלי קצבת שר"מ לפי גיל ועילת הזנאות (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

עילת הזנאות	סך הכל		גיל (אחוזים)					
	מספרים מוחלטים	אחוזים	24-18	34-25	44-35	54-45	64-55	65 ויותר
סך הכל מספרים מוחלטים	72,302		5,973	7,332	7,892	12,025	20,442	18,638
סך הכל אחוזים		100.0	8.3	10.1	10.9	16.6	28.3	25.8
עוברים טיפול אקטיבי	4,493	100.0	1.2	4.0	10.5	23.6	41.0	19.7
נזקקים לדיאליזה	3,102	100.0	1.3	5.5	11.1	22.2	35.6	24.3
עברו השתלה	49	100.0	4.1	6.1	24.5	22.4	30.6	12.3
זקוקים לעזרה ברוב פעולות היומיום	34,113	100.0	5.8	8.7	11.3	18.5	31.8	23.9
זקוקים לעזרה בכל פעולות היומיום	13,374	100.0	5.7	9.2	10.5	14.9	26.5	33.2
תלויים לחלוטין בזולת	17,171	100.0	18.3	16.3	10.5	11.4	18.1	25.4

לוח 9: מקבלי קצבת שר"מ לפי דרגת הנכות הרפואית, המצב המשפחתי והעסקת עובדת זרה (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

מצב משפחתי / העסקת עובדת זרה	סך הכל		דרגת הנכות הרפואית (אחוזים)			
	מספרים מוחלטים	אחוזים	60%-69%	70%-79%	80%-89%	90%-100%
סך הכל מספרים מוחלטים	72,302		10,172	10,206	11,737	40,187
סך הכל אחוזים		100.0	14.1	14.1	16.2	55.6
נשואים						
סך הכל	36,149	100.0	10.8	12.2	17.2	59.8
מעסיקים עובדת זרה	2,353	100.0	5.5	9.2	20.8	64.5
ללא עובדת זרה	33,796	100.0	11.2	12.4	17.0	59.4
לא נשואים						
סך הכל	36,153	100.0	17.3	16.0	15.3	51.4
מעסיקים עובדת זרה	3,566	100.0	8.1	9.5	15.3	67.2
ללא עובדת זרה	32,587	100.0	18.3	16.7	15.3	49.7

14 טיפול אקטיבי, דיאליזה או השתלה.

מצבם הרפואי של המקבלים שר"מ חמור ממצבם של כלל המקבלים קצבת נכות כללית: לכ-56% בהם נכות רפואית הגבוהה מ-90%, לעומת כ-13% ממקבלי נכות כללית (לוח 9 להלן). למרות זאת, רק כ-8% בהם מעסיקים מטפלת זרה. בקרב המעסיקים מטפלות זרות שיעור האנשים עם נכות הגבוהה מ-90% הוא כ-66% (לוח 9).

גמלה לילד נכה

גמלה לילד נכה נועדה לסייע למשפחה המטפלת בילד עם צרכים מיוחדים בהוצאות הכרוכות בטיפול האישי והסיעודי בו או בכל טיפול אחר שנועד לשפר את תפקודו, ולעודד אותה לטפל בילד בבית ובקהילה.

קביעת הזכאות לגמלה

בשלב הראשון נבדקים התנאים המקדימים לזכאות:

- הילד (כהגדרתו בחוק הביטוח הלאומי, לרבות ילדים חורגים ומאומצים) בן פחות מ-18.
- אחד מהוריו לפחות מבוטח בביטוח הלאומי (או היה מבוטח ונפטר בהיותו תושב ישראל).
- הילד אינו מוחזק במשפחת אומנה או במוסד (בתנאי פנימייה, שניתנים בה שירותי ריפוי, סיעוד או שיקום), חוץ ממקרים מיוחדים שבהם הילד מוחזק במוסד אך הוריו נושאים בכל הוצאות אחזקתו. משפחת אומנה זכאית לתמיכה ממוסד הרווחה.

בשלב השני הילד נבדק בידי רופא/ה מומחה/ית ברפואת ילדים מטעם המוסד ואם מתקיים בו התנאים שלהלן, יהיה זכאי לגמלה:

- **תלוי בעזרת הזולת** – ילד שבגלל מחלה, תסמונת, תאונה או מום מלידה הוא תלוי בעזרת הזולת בביצוע פעולות היומיום, באופן חריג מהמקובל בקרב בני גילו (התלבשות, אכילה, רחצה, היגיינה אישית וניידות בבית). הזכאות מגיל 3.
- **הוא זקוק לנוכחות מתמדת או להשגחה קבועה** – עקב ליקוי רפואי חמור, מחלה כרונית קשה, הפרעת התנהגות חמורה או מוגבלות שכלית התפתחותית, כדי למנוע סכנת חיים לעצמו או לאחרים. הזכאות מגיל 90 יום.
- **הוא סובל מליקוי מיוחד הקבוע בתקנות** – עיכוב בהתפתחות, קשיי תקשורת, ירידה בשמיעה, ליקוי ראייה, אוטיזם, פסיכוזה או תסמונת דאון. הזכאות מיום הלידה.
- **הוא זקוק לטיפול רפואי מיוחד**: ילד שבגלל מחלה כרונית זקוק לטיפול רפואי מיוחד (כמפורט בחוק). מעת לעת נקבעים שינויים בחוק המובילים להגדלת מספר הזכאים ולהגדלת הקצבה החודשית הניתנת להם. הבולטים שבהם: הרחבת העילות המזכות בגמלה (בעקבות ועדת אור-נוי); האחדת התוספת לדמי מחיה ועזרה בלימודים ל-20% מגובה הגמלה המלאה ותשלומה לכלל המקבלים; הגדלת שיעור הגמלה המשולמת לילדים התלויים לחלוטין בעזרת הזולת. הזכאות מגיל 90 יום.

ביטוח נכות כללית

גובה הגמלה

בשונה מקצבת נכות, ששיעורה משתנה למשל על-פי דרגת האי-כושר או הרכב התלויים במקבל הגמלה, בגמלה לילד נכה השיעורים אחידים בכל עילת זכאות. לגמלה שלוש רמות בסיסיות, 50%, 100% ו-188% מקצבת נכות מלאה ליחיד, בתוספת גמלה מיוחדת. ילד המתקיימות בו יותר מעילת זכאות אחת יהיה זכאי לגמלה אחת, הגבוהה בהן. ב-2021 היה סכום הגמלה בשיעור 100% 2,229 ש"ח, והגמלה המיוחדת – 379 ש"ח. **לנכה מונשם** (ראו לעיל קצבה לשירותים מיוחדים) משולמת תוספת בשיעור 83% מקצבת נכות מלאה ליחיד – 1,850 ש"ח (מיוולי 2021 8,462 ש"ח).

משפחה שבה שני ילדים או יותר המקבלים גמלה לילד נכה או משפחה שבה שני ילדים עם צרכים מיוחדים של אחד מהם לא משולמת גמלה בפועל- (משום שהוא שוהה במוסד או שמלאו לו 18 שנה), זכאיות לתוספת של 50% משיעור הגמלה לכל ילד בעבור כל אחד מהילדים.

ילדים שמלאו להם 18 ועשויים להיות זכאים לקצבת נכות או לשר"מ, הביטוח הלאומי יוזם בעבורם תביעה לגמלאות אלה. הגמלה לילד נכה מוסיפה להיות משולמת עוד שלושה חודשים לאחר גיל 18, כדי לשמור על רצף התשלומים.

מקבלי הגמלה

88,295 ילדים קיבלו בדצמבר 2021 גמלה לילד נכה – עלייה של 11% לעומת 2020. מ-2010 מספר המקבלים עולה בהתמדה בשיעור הגבוה מהגידול במספר הילדים בישראל (תרשים 4) מהסיבות האלה: (א) יישום מסקנות ועדת אור-נוי; (ב) החזרת ההשגחה הקבועה כעילה לקצבה ב-2012 (גידול של 80% במספר הילדים הזקוקים להשגחה); (ג) גידול מתמשך במספר הילדים המאובחנים על הרצף האוטיסטי.

בדומה להתפלגות כלל הילדים עם הצרכים המיוחדים בישראל¹⁵, כ-2/3 ממקבלי הגמלה הם בנים, בעיקר בגלל השכיחות הגבוהה של אוטיזם אצל בנים לעומת בנות (לוח 11). גיל הזכאות העיקרי הוא 6-13¹⁶ בשל העומס המוטל על ההורים בהשוואה למקובל בקבוצת הגיל, והמושפע גם מגיל המינימום הקבוע בתקנות בחלק מהעילות.

ב-2021 קיבלו 11,029 משפחות גמלה בעבור יותר מילד אחד (סך הכל 20,708 ילדים); ל-1,174, בהן היו לפחות שלושה ילדים עם צרכים מיוחדים. כ-36% מן הילדים היו זכאים לקצבה בשל אוטיזם, כ-5% בשל בעיות שמיעה, 1% בשל ליקוי ראייה, כ-11% היו תלויים בעזרת הזולת, וכ-26% היו זקוקים להשגחה או לנוכחות קבועה למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים (לוח 10 ולוח 23 בנספח לוחות ענפי הביטוח).

15 נאון ואחרים (2000). **ילדים עם צרכים מיוחדים: הערכת צרכים וכיסויים על ידי השירותים**. גוינט-מכוןברוקדייל והמוסד לביטוח לאומי.

16 המוגבלות אצל ילדים מחריפה עם הגיל והופכת לבולטת.

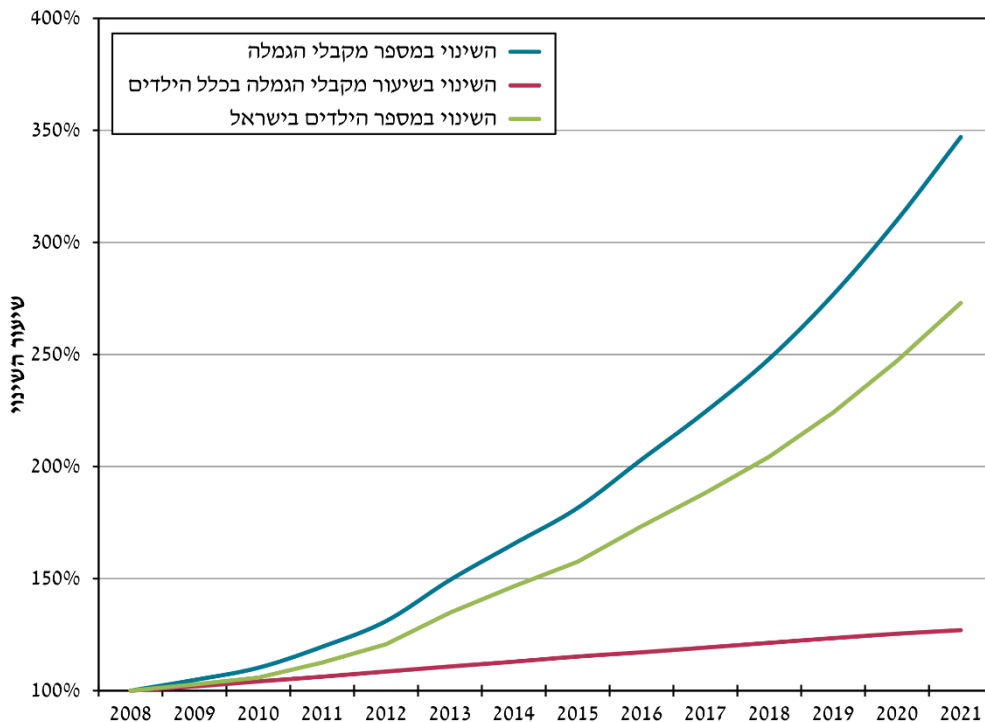
לוח 10: מקבלי גמלה לילד נכה לפי עילת הזכאות, דצמבר 2021

מספר המקבלים	עילת הזכאות	מספר המקבלים	עילת הזכאות
759	ליקוי ראייה	88,295	סך הכל
14	מחלה ממארת	2,233	PDD
48	מחלה משנית לסרטן	29,989	אוטיזם
4,974	זקוק לנוכחות מתמדת	13	אורטורסטומיה
2,824	זקוק לסיוע בתקשורת	54	אימונוסופרסיה-מחלה משנית
3,574	סוכרת	71	ארבעה סעיפים משתי מחלות
327	עיכוב בהתפתחות	70	בדיקות דם מחוץ לבית
531	עירויים	20	ג'ינוסטומיה
585	פסיכוזה	259	גסטרוסטומיה
24	ציסטסטומיה	116	דחף בלתי נשלט לאכילה
62	קולוסטומיה	223	האכלה ממושכת
222	שברים פתולוגיים בעצמות	36	הזנה טיפיתית בזונדה
5,106	שלושה טיפולים כולל השגחה	פחות מ-10	הזנה תוך ורידית
407	שלושה טיפולים לא כולל השגחה	142	המשך תשלום מחלה ממארת
19	שלושה סעיפים כולל נוכחות	49	העדר גפיים
21	שלושה סעיפים כולל אשפוז	277	הפרעות בכליות ובדרכי השתן
פחות מ-10	שלושה סעיפים כולל מייצבי לחץ דם	18,244	זקוק להשגחה
823	תלות רבה בזולת	130	חוסר תפקוד בשתי הגפיים
8,889	תלות מוחלטת בזולת	4,164	חרשות
336	תסמונת דאון	66	טיפול אימונוסופרסיבי
431	תסמונת נדירה	91	טיפול נשימתי
1,242	תפקוד לקוי בשתי גפיים	482	כבד ראייה
		345	כבד שמיעה

ל-0.8% מהילדים היתה מטפלת עובדת זרה בביתם ו-79% בהם היו תלויים לחלוטין בזולת בכל פעולות היומיום (אפשר לזהותם לפי שיעור הגמלה – 188%) (לוח 12). מספרם של הילדים עם מטפלת ירד מעט ב-2021 – 728 לעומת 748 ב-2020. שיעור הילדים שמשולמת בעבורם גמלה מוגדלת כמעט זהה בקרב המעסיקים מטפלת זרה ואלה שלא (22% ו-23% בהתאמה). אין נתונים על מעסיקים של מטפלות ישראליות.

ביטוח נכות כללית

תרשים 4: השינוי במספר המקבלים גמלה לילד נכה ובכלל אוכלוסיית הילדים (אחוזים), 2008-2021

לוח 11: מקבלי גמלה לילד נכה לפי גיל, מין וקבוצת הזכאות (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2021

גיל (אחוזים)					סך הכל		קבוצת זכאות
17-14	13-10	9-6	5-3	עד 3	אחוזים	מספרים מוחלטים	
19,233	20,314	22,953	18,057	7,738		88,295	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
בנים							
64.9	68.6	70.3	69.6	60.8	67.8	59,819	סך הכל
8.2	8.1	8.0	4.5	2.7	6.9	6,069	תלויים בעזרת הזולת
18.6	21.0	20.3	15.9	32.5	20.3	17,892	זקוקים לנוכחות/השגחה קבועה
30.5	34.0	38.4	46.3	19.6	35.6	31,471	עם ליקוי מיוחד
7.6	5.5	3.7	2.9	5.9	5.0	4,387	זקוקים לטיפול רפואי מיוחד

גיל (אחוזים)					סך הכל		קבוצת זכאות
17-14	13-10	9-6	5-3	עד 3	מספרים מוחלטים	אחוזים	
35.2	31.4	29.7	30.4	39.2	32.3	28,476	בנות
5.0	4.8	4.2	3.2	2.3	4.1	3,643	סך הכל
13.3	10.6	9.9	9.4	22.9	11.8	10,449	תלויות בעזרת הזולת
10.3	10.9	12.4	15.6	9.4	12.0	10,574	זקוקות לנוכחות/השגחה קבועה
6.6	5.1	3.2	2.3	4.6	4.3	3,810	עם ליקוי מיוחד
							זקוקות לטיפול רפואי מיוחד

לוח 12: מקבלי גמלה לילד נכה (לרבות מוגדלת) לפי שיעור הגמלה הבסיסי והעסקת עובדת זרה (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2021

שיעור הגמלה הבסיסי (אחוזים)			סך הכל		העסקת עובדת זרה
188%	100%	50%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
8,889	52,681	26,725		88,295	סך הכל מספרים מוחלטים
10.1	59.6	30.3	100.0		סך הכל אחוזים
79.0	20.0	1.0	100.0	728	מעסיקים עובדת זרה
69.6	27.9	2.5	100.0	158	סך הכל מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים
9.5	60	30.5	100.0	87,567	לא מעסיקים עובדת זרה
7.6	63.8	28.6	100.0	20,550	סך הכל מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים

גמלה למוגבלים בניידות

תנאי הזכאות

במסגרת גמלת ניידות ניתנים תשלומים והטבות למוגבלים בניידות בשל ליקויים ברגליים¹⁷. לגמלה זכאים תושבי ישראל בני 3-67, שוועדה רפואית של משרד הבריאות קבעה שהם מוגבלים בניידות בשיעור של 40% לפחות לצמיתות (לבעלי רישיון נהיגה בתוקף) או 60% ויותר לצמיתות (לאלה שאין בידם רישיון נהיגה), והיא משולמת גם לאחר גיל 67. גמלת הניידות ממומנת מכספי אוצר המדינה על-פי הסכם שנחתם בין משרד האוצר לבין המוסד לביטוח לאומי.

17 על-פי רשימת הליקויים המופיעה בתוספת א' להסכם הניידות.

ביטוח נכות כללית

מי שהוא אחד מאלה אינו זכאי להטבות (פירוט בהמשך), ועליו לבחור בגמלה אחת (שר"מ או ניידות, ילד נכה או ניידות): (א) הוא מקבל שר"מ בשיעור נמוך מ-100% ולא נקבעו לו 100% מוגבלות בניידות או שאינו זקוק לכיסא גלגלים ואינו משתמש בו; (ב) ילד המקבל גמלה לילד נכה שלא מלאו לו 3 שנים או שמלאו לו 3 שנים ולא נקבעה לו מוגבלות בניידות גבוהה מ-80%, או שאינו זקוק לכיסא גלגלים ואינו משתמש בו.

משפחה שבה שני ילדים או יותר, שלכל אחד מהם נקבעו 80% לפחות מוגבלות בניידות או שנקבע שאין הם מסוגלים ללכת בכוחות עצמם, והם מתגוררים באותה דירה, עשויה להיות זכאית הן לגמלה לילד נכה והן להטבות לפי הסכם הניידות, גם אם עדיין לא מלאו לילדים שלוש שנים.

התשלומים וההטבות

- **קצבה חודשית:** משולמת לבעלי רכב להשתתפות בהוצאות השימוש בו (דלק, ביטוח, אביזרים, תיקונים (שירותים ואמצעי מיגון) או לחסרי רכב להוצאות הניידות, כאשר המרחק מהבית למקום העבודה וחזרה הוא 40 ק"מ לפחות. לגמלה מלאה עם תוספת זכאי עובד המשתכר 25% לפחות מהשכר הממוצע או מי שנקבעו לו 80% ויותר מוגבלות בניידות והוא זכאי לרכב המתאים לאביזרים מיוחדים). מי שאינו משתכר זכאי ל-50% מהגמלה המלאה. הגמלה מתעדכנת על-פי התייקרות ההוצאות להחזקת רכב.
- **הלוואה עומדת:** ניתנת לקונה רכב חדש למימון מלא או חלקי של המיסים החלים על הרכב. סכום ההלוואה יהיה כסכום המיסים החלים על הרכב הקובע (כהגדרתו בחוק) ועל-פי רמת המוגבלות, ולא יותר מסכום המיסים החלים על הרכב הנרכש. ההלוואה ניתנת לבעל רישיון נהיגה אם חלפו 42 חודשים ממועד קבלת ההלוואה הקודמת; ללא רישיון נהיגה אם חלפו 48 חודשים; ולבעל רכב לאביזרים מיוחדים אם חלפו 60 חודשים. במקרה של רכב שנגנב או ניזוק כליל בתאונה או שעקב החמרה במצב הרפואי המכון הרפואי אישר שצריך להחליפו, אפשר לקבל הלוואה עומדת חדשה. מי שאין לו רישיון נהיגה יקבל הלוואה עומדת בשיעור 75% מההלוואה לבעל רישיון. ההלוואה מוחזרת למוסד בכפוף לכללים שנקבעו.
- **סיוע ברכישת הרכב הראשון (קרב הלוואות):** ניתן למי שהוועדה הרפואית קבעה שהוא זקוק לכיסא גלגלים ומשתמש בו והמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע שדרוש לו רכב שאפשר להיכנס לתוכו או לנהוג בו בכיסא גלגלים (רכב לאביזרים מיוחדים); או למוגבל בניידות בשיעור 90% לפחות, עם רישיון נהיגה, שלומד או עובד או נמצא בשיקום. הסיוע, ניתן מקרב הלוואות, שיעורו 80% מערך הרכב ללא מיסים ובתום חמש שנים הוא הופך מענק.
- **הלוואה לרכישה ולהתקנה של אביזרים ברכב:** ניתנת לאדם הזקוק לכיסא גלגלים ומשתמש בו, שהמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע שדרוש לו רכב לאביזרים מיוחדים. גובה ההלוואה 95% מערך האביזרים ומעלות התקנתם, לרבות המיסים החלים עליהם, ובעבור אביזרים חדשים בלבד. במקרה של רכב עם מתקן הרמה ניתן גם סיוע לרכישת המתקן.

החזר הוצאות לרכישה ולהתקנה של אביזרים ברכב פרטי: ניתן כנגד אביזרים שהותקנו לבעל רישיון נהיגה בתוקף שהמכון לבטיחות בדרכים קבע שדרושים לו אביזרים נוספים לצורך הנהיגה, לבטיחות הנסיעה ולשימוש ברכב.

מקבלי גמלת ניידות ותשלומים נלווים

בדצמבר 2021 קיבלו 47,993 איש (בוגרים וילדים) תשלומים והטבות – גידול של 3.1% לעומת דצמבר 2020. כ-64% בהם (27,544) קיבלו גמלה נוספת מענף נכות (לוחות 2 ו-3), ו-7% (2,804) נוספים היו זכאים לקצבת נכות מענף נפגעי עבודה. מי שאינם מקבלים גמלה נוספת הם ככל הנראה בעלי שכר גבוה שבעטיו היא נשללת מהם או שלא מתקיימים בהם התנאים לקבלת יותר מקצבה אחת והם נאלצים לבחור בין ניידות לגמלאות האחרות. כ-61% ממקבלי גמלת ניידות הם גברים, אך שיעור הנשים שמוגבלותן גבוהה ביותר (90%-100%) גדול משיעור הגברים – כ-35% לעומת 30% בהתאמה.

היקף התשלומים וההטבות תלוי בבעלות על רכב, בגודל הרכב (המסווג לפי נפח המנוע) ובמידת עצמאותו של האדם (נוהג בעצמו או לא). כ-77% זכאים לגמלה כבעלי רכב ולכ-30% בהם רכב קטן (נפח מנוע של עד 1300 סמ"ק) (לוח 13).

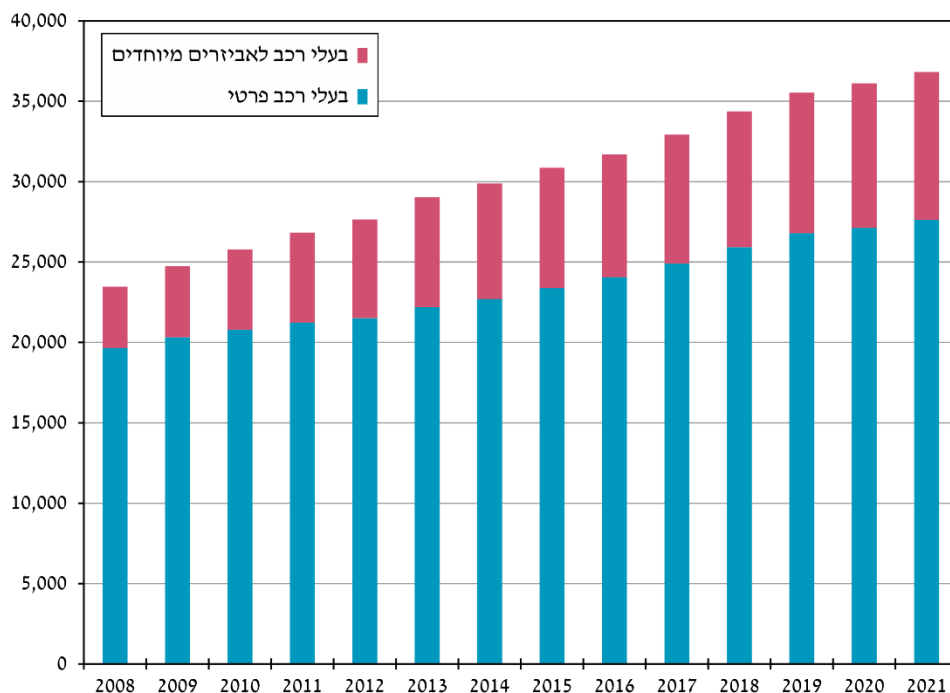
כ-70% מאלה שבבעלותם רכב נוהגים בעצמם. חריגים הם בעלי רכב ואן, שרובם אינם נוהגים בעצמם, כנראה בגלל מצבם הרפואי הקשה ותלותם בכיסא גלגלים. ככל שהתלות בכיסא הגלגלים גדולה יותר, שיעור המוגבלות גבוה יותר והרכב יהיה גדול יותר (כדי שהכיסא יוכל להיכנס לרכב). אצל כ-90% מהמרותקים לכיסא גלגלים ועוד כ-41% מהזקוקים לו והמשתמשים בו (אלה היכולים לעבור מהכיסא לרכב) שיעור המוגבלות גבוה מ-90% (לוח 14).

לוח 13: מקבלי גמלת ניידות לפי נהיגה. בעלות על רכב וגודל הרכב (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

נהיגה (אחוזים)		סך הכל		בעלות על רכב / נפח מנוע
לא נוהג	נוהג בעצמו	אחוזים	מספרים מוחלטים	
22,283	25,710		47,993	סך הכל מספרים מוחלטים
46.4	53.6	100.0		סך הכל אחוזים
				בעלי רכב
20.5	79.5	100.0	14,280	1,300 סמ"ק
13.2	86.8	100.0	11,833	1,800 סמ"ק
15.2	84.8	100.0	1,280	2,000 סמ"ק
1.7	98.3	100.0	239	2,500 סמ"ק
69.9	30.1	100.0	9,190	ואן
100.0	.	100.0	11,171	חסרי רכב

ביטוח נכות כללית

תרשים 5: בעלי רכב לאביזרים מיוחדים, 2008-2021

לוח 14: מקבלי גמלת ניידות לפי דרגת המוגבלות, מין ותלות בכיסא גלגלים (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2021

דרגת מוגבלות (אחוזים)	סך הכל						תלות בכיסא גלגלים	
	100%-90%	89%-80%	79%-70%	69%-60%	59%-50%	49%-40%		מספרים מוחלטים
	15,289	12,567	6,481	4,698	4,110	4,848	47,993	סך הכל מספרים מוחלטים
	31.9	26.2	13.5	9.8	8.6	10.1	100.0	סך הכל אחוזים
	30.0	26.3	12.9	10.0	8.8	12.0	100.0	סך הכל גברים
	89.4	9.8	0.4	0.2	0.1	0.2	100.0	מרותקים
	40.2	38.0	7.0	8.9	2.3	3.7	100.0	זקוקים ומשתמשים
	4.7	24.9	20.5	13.9	15.5	20.6	100.0	ללא כיסא גלגלים
	34.7	26.0	14.4	9.5	8.2	7.2	100.0	נשים סך הכל
	90.4	8.9	0.3	0.2	0.1	0.1	100.0	מרותקות
	42.6	36.2	7.1	8.5	2.8	2.8	100.0	זקוקות ומשתמשות
	5.4	26.1	25.6	14.1	15.4	13.3	100.0	ללא כיסא גלגלים

לאחר שנים (מ-2008) שבהן ירד שיעור הזכאים שבבעלותם רכב פרטי ועלה שיעורם של המחזיקים ברכב לאביזרים מיוחדים, בין היתר בגלל היקף ההטבות לבעלי רכב כזה, ניכרת בחמש השנים האחרונות מגמת התייצבות וכיום שיעורם של בעלי הרכב לאביזרים מיוחדים הוא 25% (תרשים 5). עם זאת מספרם מוסיף לעלות באיטיות ולכן גם ההוצאה בענף זה (ניידות) עולה.

39% ממקבלי הגמלה אינם בגיל העבודה – כ-11% ילדים וכ-28% קשישים. רוב המקבלים (67%) סובלים משיתוק בגפיים התחתונות (לוח 15 להלן). ככל שהגיל צעיר יותר, שיעור המשותקים גבוה יותר ושיעור הסובלים מליקויים אחרים נמוך יותר, משום שמבוגרים סובלים גם ממוגבלויות המתפתחות עם הגיל ואילו ילדים סובלים בדרך כלל מליקויים מולדים.

גמלת ניידות בארץ ובעולם

רק במדינות ספורות במערב ניתנות הטבות מפליגות בניידות כמו אלה הנהוגות בישראל, בעיקר בשל העדר הנגשה ראויה בתחבורה הציבורית בישראל. במדינות אחרות אפשרויות הניידות רבות – רכבות (עירוניות ובין-עירוניות), אוטובוסים ושירותי הסעה (עירוניים, בין-עירוניים וייעודיים). זאת ועוד: במדינות רבות התגמול לניידות ניתן כחלק מהתשלומים לתלויים בזולת (המקבילים לקצבת ש"מ בישראל). בהשוואה למדינות במערב שבהן משולם תגמול נפרד, ישראל ניצבת בראש ובפער בולט מהיתר בכל הנוגע למגוון ולהיקף ההטבות בניידות בשל ההנגשה הלקויה של התחבורה הציבורית בארץ כאמור וכנראה גם בשל עלויות רכישת רכב בארץ ואחזקתו.

לוח 15: מקבלי גמלת ניידות לפי גיל וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

ליקוי עיקרי	סך הכל		גיל (אחוזים)						
	מספרים מוחלטים	אחוזים	17-3	29-18	39-30	49-40	59-50	66-60	67 ויותר
סך הכל מספרים מוחלטים	47,993		5,240	4,313	4,093	5,212	7,129	8,616	13,390
סך הכל אחוזים	100.0		100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
שיתוק בגפיים התחתונות	32,227	67.2	94.7	88.6	78.3	71.0	61.4	57.7	53.8
הגבלת תנועת המפרקים	7,679	16.0	1.5	3.6	9.0	12.1	17.4	21.7	24.9
אי ספיקה בעורקים	2,172	4.5	0.0	0.1	0.4	1.6	4.9	7.6	8.0
קטיעות	2,047	4.3	0.9	2.3	3.3	5.2	6.5	5.6	4.1
נקיעות	1,413	2.9	1.0	1.4	3.0	4.1	4.2	3.0	3.1
מפרקים מדומים	765	1.6	0.4	0.6	1.1	1.8	1.6	1.6	2.5
קישיונות	967	2.0	0.5	0.9	1.5	2.1	2.6	1.8	3.0
אחר	723	1.5	1.0	2.5	3.4	2.1	1.5	1.2	0.8

פיצוי לנפגעי גזת

גזת (Tinea Capitis) היא מחלת עור פטרייתית הגורמת בדרך כלל לכתמים ולגירויים בעור. כיום מטפלים בחולים בה באמצעות גלולות או משחות, אך עד 1959 לא היתה לה תרופה יעילה והטיפול בה נעשה באמצעות הקרנות רנטגן, שתופעות הלוואי שלהן התבררו כחמורות. על-פי חוק הפיצויים לנפגעי גזת מ-1994, זכאים לפיצוי מי שטופלו בשנים 1946-1960 באמצעות הקרנות בידי המדינה, הסוכנות היהודית, קופות החולים או ההסתדרות הרפואית הדסה. הפיצויים ממומנים מאוצר המדינה ומשולמים בידי המוסד לביטוח לאומי.

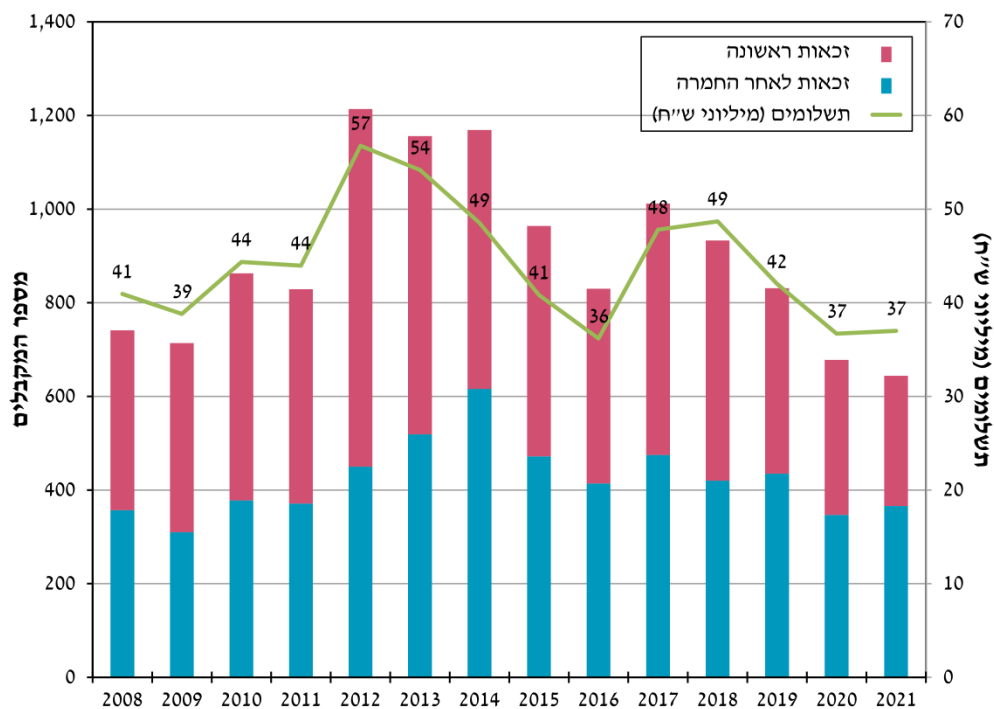
לגמלה זכאי תושב ישראל שחלה בגזת ושיעור נכותו הרפואית 5% ויותר, ושוועדת מומחים קבעה שבעקבות הטיפול בהקרנה הוא סובל מאחד מאלה: סרטן לסוגיו באזור הראש והצוואר, סרטן הדם, גידולים שפירים במוח או חוסר בשיער באזורי הצלקות בעור הקרקפת. הזכאות לפיצוי אינה גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות מביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

גובה הפיצוי

- **קצבה חודשית:** משולמת למי שנקבעו לו 40% נכות רפואית ויותר. שיעורה 25% מהשכר הממוצע על-פי חוק הביטוח הלאומי מוכפל באחוזי הנכות הרפואית (ב-2021 לדרגת נכות 100% – 2,638 ש"ח).
- **פיצוי חד-פעמי:** משולם לחולה עם 75% נכות רפואית לפחות (187,080 ש"ח), ולחולה עם 40%-74% נכות רפואית משולם מחצית הסכום (93,540 ש"ח).
- **מענק מחליף קצבה:** תשלום חד-פעמי לחולה עם 5%-39% נכות רפואית. מחושב כאחוז מסכום הקצבה המלאה (בהתאם לאחוזי הנכות הרפואית שנקבעו), מוכפל ב-70.
- **מענק לשאירים:** משולם לבן/בת זוג של חולה שנפטר. אם יש עימו ילד, המענק בגובה 36 קצבאות חודשיות מלאות (94,968 ש"ח); אם אין עימו ילד או לילדו של חולה שנפטר – בגובה 60% מסכום המענק המלא לשאירים (56,981 ש"ח).

מספר מקבלי המענקים על-פי הזכאות הראשונה שלהם והזכאות המוגדלת לאחר החמרת המצב מוצג בתרשים 6 להלן. התשלומים בתרשים נזקפים לשנה שבה שולמו. מי שהגישו תביעה חוזרת ואושרו להם שיעורי נכות רפואית גבוהים יותר, נספרים כמקבלי פיצויים במועד החדש.

תרשים 6: נפגעי גזת שקיבלו מענקים, 2008-2021

מקבלי הפיצוי

בסוף 2021 קיבלו 4,857 איש קצבה חודשית, 232 בהם קיבלו אותה לראשונה (לוח 16). גילם הממוצע של הזכאים – 75 – גבוה למדי בשל תקופת הזכאות הקבועה בחוק. בשונה מרוב הגמלאות בענף נכות, רוב המקבלים קצבה זו (כ-60%) הם נשים, ככל הנראה בשל מודעות עצמית גבוהה יותר לתופעות הלוואי ושיעורי הישרדות גבוהים יותר מהמחלה.

לוח 16: נפגעי גזת המקבלים קצבה חודשית, לפי גיל ומין (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2021

סך הכל	גיל (אחוזים)				סך הכל
	70 ויותר	69-65	64-60	59-50	
4,857	3,894	875	88	.	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכל אחוזים
39.6	39.7	38.9	46.6	.	גברים
60.4	60.4	61.1	53.4	.	נשים

ביטוח נכות כללית

רוב מקבלי הקצבה, כ-42%, סובלים מפגימות בעור ודרגת הנכות שלהם נמוכה, וכ-8% סובלים מליקוי פנימי ודרגת הנכות שלהם גבוהה יותר (בדרך כלל חולי סרטן קשים) (לוח 17). נראה שבין חולים אלה יש הבדלים גם בתוחלת החיים.

לוח 17: נפגעי גזת המקבלים קצבה חודשית, לפי דרגת הנכות הרפואית והליקוי המזכה* (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2021

דרגת הנכות הרפואית (אחוזים)				סך הכל		הליקוי המזכה
100%-80%	79%-60%	59%-50%	49%-40%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
701	1,158	1,012	1,986		4,857	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
						פגימות בעור
20.8	35.9	49.0	50.5	42.4	2,060	צלקות ופגימות בעור
1.4	5.8	13.6	29.7	16.6	805	התקררות
						פנימי
20.1	13.7	5.9	0.5	7.6	369	בלוטות הלימפה
13.0	7.6	9.3	7.2	8.5	415	אחר
42.9	35.9	21.8	11.4	24.0	1,164	ניירולוגי
1.7	1.0	0.3	0.9	0.9	44	אחר

* הליקוי המזכה אינו בהכרח הליקוי הדומיננטי. לדוגמה, לכ-30% ממקבלי הקצבה הליקוי הדומיננטי הוא נפשי, והוא כלל אינו בא לידי ביטוי בלוח.

פיצוי לנפגעי פוליו

מחלת הפוליו (Poliomyelitis) פוגעת בתאי העצב התנועתיים שבחוט השדרה ועקב כך נפגעים סיבי העצבים והשרירים. כמחצית מן החולים מחלימים לחלוטין מהנגיף וכמחציתם סובלים ממוגבלויות בדרגה משתנה.

על-פי חוק הפיצויים לנפגעי פוליו מ-2007, זכאים לפיצוי מי שחלו בנגיף הפוליו בשטח ישראל או מחוצה לה¹⁸ וקיבלו טיפול רפואי בשטחה עד סוף שנת 1969, ורופא מטעם הביטוח הלאומי קבע שהם סובלים מנכות רפואית או ממוגבלות בניידות שנגרמו מהמחלה או מהחמרה בה שנים לאחר מכן (תסמונת פוסט-פוליו¹⁹). התשלומים ממומנים מאוצר המדינה ומשולמים בידי

18 הזכאות למי שחלה מחוץ לישראל – מ-2012.

19 נגרמת עקב שחיקת תאי העצב ומאופיינת בירידה בפעילות השרירים, המלווה בחולשה ובכאבים.

הביטוח הלאומי. הזכאות לפיצוי אינה גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות בביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

גובה הפיצוי

- **קצבה חודשית**: משולמת למי שנקבעו לו 20% נכות רפואית לפחות על-פי דרגת הנכות. שיעורה של קצבה מלאה - 50% מהשכר הממוצע על-פי חוק הביטוח הלאומי (5,276 ש"ח ב-2021).
 - **פיצוי חד-פעמי**: משולם למי שנקבעה לו נכות רפואית לצמיתות: עד 74% – 61,558 ש"ח; 75%-94% – 123,120 ש"ח; 95% ויותר – 147,743 ש"ח.
- מענק מחליף קצבה**: משולם למי שנקבעו לו פחות מ-20% נכות רפואית על-פי דרגת הנכות (כשיעור מהקצבה המלאה לחודש) מוכפל ב-70. המדינה משתתפת גם במימון טיפולים רפואיים, אביזרים ומכשירים רפואיים הנדרשים לנפגעי הפוליו לניהול שגרת חיים תקינה ושאינם נכללים בסל הבריאות.

מקבלי קצבה לנפגעי פוליו

בדצמבר 2021 הגיע מספר מקבלי הקצבה ל-4,069, בדומה ל-2020. בשל אופי הקצבה, מספר המקבלים והמצטרפים החדשים יורד במעט מדי שנה, וב-2021 לא היו מצטרפים חדשים. 68% מהזכאים מקבלים מענף נכות עוד גמלה אחת לפחות (לוח 2).

לוח 18: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית. לפי מין ומועד הופעת המחלה (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

מין (אחוזים)		סך הכל		מועד הופעת המחלה
נשים	גברים	אחוזים	מספרים מוחלטים	
1,815	2,254		4,069	סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
10.1	8.2	9.0	368	לפני הקמת המדינה
75.9	72.2	73.9	3,005	1959-1948
8.0	11.4	9.9	402	1969-1960
3.2	5.1	4.2	172	1979-1970
2.8	3.2	3.0	122	1980 עד היום

ביטוח נכות כללית

לוח 19: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית. לפי דרגת הנכות הרפואית והליקוי המזכה (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2021

נכות רפואית (אחוזים)						סך הכל		הליקוי המזכה
-90% 100%	-80% 89%	-70% 79%	-60% 69%	-50% 59%	-20% 49%	מספרים מוחלטים	אחוזים	
939	1,283	165	271	468	943	4,069		סך הכל מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכל אחוזים
32.1	12.8	15.8	17.0	12.4	11.4	17.3	702	הפרעות בעצבים הקרניאליים
1.8	5.1	37.6	45.4	26.3	64.6	24.6	1,000	שיתוק בעצבי הגפיים
5.9	5.2	6.7	12.2	9.6	16.0	8.9	362	מחלות ופגיונות בעצמות
60.3	76.9	40.0	25.5	51.7	8.1	49.3	2,005	פוסט-פוליו

רוב נפגעי הפוליו חלו בראשית ימיה של המדינה, לפני שהחל השימוש בחיסון נגד פוליו ב-1961, אך ידועים גם מקרים בשנים שלאחר מכן, כנראה אצל ילדים או בוגרים שלא חוסנו (לוח 18). נתון זה מסביר את גילם הממוצע המבוגר למדי של מקבלי הקצבה – 69. היתר הם בעיקר אנשים שחלו מחוץ לגבולות המדינה וטופלו בארץ או כאלה הסובלים מהתפרצות מאוחרת של המחלה, בהם גם מי שלא חוסנו.

כמחצית ממקבלי הקצבה החודשית סובלים מתסמונת פוסט-פוליו – תסמונת העלולה להתפרץ עד 45 שנה לאחר ההידבקות בנגיף. בקרב הסובלים מהפרעות בעצבים הקרניאליים (עצבי הגולגולת) ותסמונת פוסט-פוליו, חלקם של בעלי דרגת נכות גבוהה גדול מחלקם בקרב הסובלים משיתוק בגפיים ומפגיונות בעצמות (לוח 19). מאז הוחל החוק, תשלומי המענקים לנפגעים קטנים מדי שנה.

היקף התשלומים

בשנת 2021 שולמו בענף נכות כ-22 מיליארד ש"ח – עלייה ריאלית של כ-6% לעומת 2020, הנובעת מתשלומים של מענקים מחליפי קצבה (חֶלֶף קצבה) לקצבאות נכות כללית, שר"מ וילד נכה והגדלת סכומי הקצבאות. חלקם של התשלומים לגמלאות נכות ושיקום בכלל גמלאות הענף עלה מעט והגיע ב-2021 לכ-63% מן התשלומים, בדומה לחלקם בארבע השנים האחרונות (לוח 20). לנפגעי גזזת שולמו כ-150,454 אלף ש"ח ולנפגעי פוליו כ-171,465 אלף ש"ח.

לוח 20: התשלומים בענף נכות כללית לפי סוג הגמלה (אחוזים), 2021-2015

שנה	סך הכל	נכות ושיקום	שירותים מיוחדים	ילד נכה	ניידות	אחר *
2015	100.0	63.3	12.1	11.8	9.0	3.8
2016	100.0	62.3	12.7	12.2	9.1	3.7
2017	100.0	61.7	12.6	12.9	9.0	3.8
2018	100.0	63.5	11.9	12.8	8.3	3.5
2019	100.0	63.5	11.8	13.4	8.1	3.2
**2020	100.0	62.7	12.1	15.3	7.2	2.6
**2021	100.0	63.1	12.4	14.5	7.4	2.7

* פיצוי לנפגעי גזת ופוליו, תוספת לנכים מונשמים, תשלומי מינהל לגורמי חוץ (לרבות לקרנות, לסייע משפטי, לוועדות רפואיות ולמחקרים) ותגמולי נכות על חשבון אוצר המדינה.
** לרבות תשלומים למענקי חלף קצבה לגמלאות נכות כללית, שר"מ וילד נכה.

בשנים 2013-2017 היה חלקם של תשלומי גמלאות הנכות בכלל גמלאות המוסד יציב, וב-2018 וב-2019 עלה לכ-20% מן התשלומים. ב-2020 ירד חלקם לכ-17% בשל הגדלת התשלומים בענפים אחרים (בעיקר בדמי אבטלה) וב-2021 שב ועלה חלקם ל-18.2% מכלל תשלומי הגמלאות (לוח 21).

לוח 21: התשלומים בענף נכות כללית וחלקם בכלל גמלאות הביטוח הלאומי, 2021-2015

שנה	תשלומי ענף נכות כללית		כחלק מכלל גמלאות המוסד (%)
	אלפי ש"ח (מחירי 2021)	גידול שנתי ריאלי (%)	
2015	14,078,097	4.4	19.0
2016	14,701,192	4.4	19.1
2017	15,685,085	6.7	18.6
2018	17,682,834	12.7	20.0
2019	18,967,852	7.3	20.1
*2020	20,694,447	9.1	17.1
*2021	22,008,296	6.3	18.2

* כולל תשלומי מענקי חלף קצבה לגמלאות נכות כללית, שירותים מיוחדים וילד נכה.

גובה קצבת הנכות הכללית הממוצעת מושפע משיעור הזכאים לגמלה מלאה, משיעור הזכאים לתוספת בעבור התלויים בהם ומשיעור הזכאים שיש להם הכנסות מעבודה או שלא מעבודה. בשל ההעלאה בסכום הקצבאות היתה הקצבה הממוצעת בדצמבר 2021 3,819 ש"ח (ראו הערה 3 בלוח 22) לעומת 3,663 ש"ח בשנת 2020. למרות העלייה בסכום, במונחי השכר הממוצע

ביטוח נכות כללית

הקצבה ירדה בדצמבר ל-32.3% מהשכר הממוצע בשל העלייה הניכרת של השכר הממוצע במשק בדצמבר 2021 (לוח 22).

לוח 22: קצבת נכות כללית ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2015-2021

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2021 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,867	2,913	25.6
2015	2,862	2,927	25.1
2016	2,859	2,939	24.5
2017	2,916	2,991	23.8
2018	3,356	3,415	30.6
2019	3,484	3,515	31.6
**2020	3,663	3,718	32.8
***2021	3,819	3,819	32.3

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

** כולל מענקי חלף קצבה

*** בשל תשלום מאוחר של התוספת לקצבה בשנת 2021, בלוח מופיעה הקצבה הממוצעת בדצמבר 2021 המציגה את הקצבה המוגדלת

לוח 23: קצבת שר"מ ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2015-2021

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2021 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2015	2,509	2,566	26.8
2016	2,541	2,612	26.6
2017	2,540	2,605	25.8
2018	2,619	2,665	25.7
2019	2,653	2,676	25.3
**2020	2,857	2,899	25.6
***2021	2,886	2,886	24.4

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

** כולל מענקי חלף קצבה

*** בשל תשלום מאוחר של התוספת לקצבה בשנת 2021, בלוח מופיעה הקצבה הממוצעת בדצמבר 2021 המציגה את הקצבה המוגדלת

הקצבה הממוצעת לשירותים מיוחדים (לרבות תוספת הגמלה המיוחדת) עלתה בדצמבר 2021 ב-2,886 ש"ח (לוח 23 והערה 3 בלוח). העלייה נובעת מתוספת ניכרת לנכה מונשם (מ-1,850 ש"ח ל-8,462 ש"ח) ותוספת בגין ילד עד גיל 3. למרות העלייה בסכום הקצבה, במונחי השכר הממוצע

ירדה הקצבה בדצמבר ל-24.4% מהשכר הממוצע בשל העלייה הניכרת של השכר הממוצע במשק בדצמבר 2021.

לוח 24: גמלה לילד נכה ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2015-2021

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2020 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2015	2,549	2,606	27.3
2016	2,542	2,613	26.6
2017	2,547	2,613	25.9
2018	2,605	2,650	25.6
2019	2,675	2,699	25.5
**2020	2,857	2,900	25.6
***2021	2,843	2,843	24.6

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
 ** כולל מענקי חלף קצבה ומענק פסח
 *** כולל מענקי חלף קצבה

גובה הגמלה הממוצעת לילד נכה, לרבות הגמלה המיוחדת, מושפע משינויי החקיקה של השנים האחרונות (ראו לעיל **גמלה לילד נכה**). באפריל 2020 שולם בשל משבר הקורונה **מענק פסח** למקבלי קצבאות בהן קצבאות נכות, אך למקבלי גמלה לילד נכה הוא שולם כתוספת לגמלה ולא בנפרד. הקצבה הממוצעת ב-2020 כוללת גם מענק זה, כך שהירידה ב-2021 (המוצגת בלוח 24) היא תוצאה של תוספת המענק ולא של שינוי בסכום הגמלה.

לוח 25: קצבת ניידות ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2015-2021

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2021 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2015	2,139	2,187	22.9
2016	2,136	2,197	22.4
2017	2,135	2,190	21.7
2018	2,132	2,169	20.9
2019	2,135	2,154	20.4
2020	2,135	2,167	19.1
2021	2,135	2,135	18.7

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

ביטוח נכות כללית

גמלת הניידות הממוצעת ירדה בין 2020 ל-2021 כאחוז מהשכר הממוצע, מ-19.1% ל-18.7% בהתאמה, בין היתר כתוצאה מהעלייה הניכרת בשכר הממוצע בתקופת משבר הקורונה, והיתה 2,135 ש"ח בחודש (לוח 25). בסך הכל בחמש השנים האחרונות ירדה הגמלה כאחוז מהשכר הממוצע בשיעור מצטבר של כ-3 נקודות האחוז.

ב-2020 היתה הקצבה הממוצעת לנפגעי גזות 1,548 ש"ח בחודש לעומת 1,553 ש"ח ו-3,550 ש"ח ב-2020. הקצבה לנפגעי פולי נותרה ללא שינוי בין שתי השנים – 3,550 ש"ח.